

УДК 343.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.67>

СУЧАСНИЙ СТАН ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Кузьменко О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінальної юстиції
Державного податкового університету,
<https://orcid.org/0000-0002-6117-523X>

Скляренко Г.В.,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Державного податкового університету

Кузьменко О.В., Скляренко Г.В. Сучасний стан технічного забезпечення електронного правосуддя в Україні.

В статті зазначено, що система електронного судочинства (правосуддя) складається з елементів, які умовно слід поділити на три групи: 1) ті, що забезпечують взаємодію суду та учасників судового процесу (електронний суд), тобто спрямовані безпосередньо на здійснення судочинства та пов'язаних із ним процесів (подання позовної заяви, апеляційної, касаційної скарг в електронній формі, відстеження ходу розгляду справи у мережі Інтернет, направлення судових повісток, повідомлень засобами електронного зв'язку, участь у розгляді справи в режимі відеоконференції, доступ до судових рішень в Єдиному державному реєстрі судових рішень тощо); 2) ті, що забезпечують взаємодію судів між собою, а також суду з іншими органами публічного управління (система електронного документообігу, доступ до державних реєстрів, отримання та перевірка дійсності електронних доказів тощо); 3) ті, що забезпечують організацію внутрішніх управлінських процесів (електронна система управління кадрами, електронна система судової статистики, електронні архіви, електронна бібліотека суду тощо)

Крім того, встановлено, що електронне правосуддя, як основа інформатизації судової системи, наразі не лише забезпечує ефективний механізм реалізації захисту своїх прав громадянами, а є й відповідним ключем до розвитку інформаційного суспільства. Саме його інструменти дозволяють зробити певні процесуальні та судові дії віртуальними завдяки використанню інформаційно-телекомунікаційних технологій. При цьому найбільш успішним результатом електронного правосуддя в Україні, на нашу думку, є забезпечення доступу до судових рішень в електронному вигляді.

Зроблено висновок, що теперішня ситуація, коли майже всі зали судових засідань в більшості судах України обладнані сучасною технікою,

яка дозволяє не лише вести аудіозапис засідання, а й провести його в онлайн режимі чи просто оперативно та повноцінно підготувати судове рішення в електронному вигляді або ж надати всю необхідну інформацію сторонам процесу, є новим відповідальним етапом розвитку правосуддя. Крім того, великої цінності дані можливості набувають в умовах воєнного стану та у зв'язку із загошенням проблеми кадрового забезпечення судів. Адже на разі, на жаль, юрисдикцію багатьох судів, що розташовані на тимчасово окупованих територіях, необхідно передавати іншим судам, і майже кожного дня Вища рада правосуддя звільняє суддів у зв'язку з їх заявами про відставку, що призводить до збільшення навантаження.

Ключові слова: електронне правосуддя, електронне судочинство, судовий розгляд, електронні докази, діяльність судів, технічне забезпечення правосуддя.

Kuzmenko O.V., Sklyarenko G.V. Current state of technical support of electronic justice in Ukraine.

The article states that the system of electronic justice (justice) consists of elements that should be conventionally divided into three groups: 1) those that ensure the interaction of the court and participants in the judicial process (electronic court), that is, aimed directly at the implementation of justice and related processes with him (submitting a statement of claim, appeal, cassation complaint in electronic form, tracking the progress of the case on the Internet, sending court summonses, notifications by means of electronic communication, participating in the consideration of the case via video conference, access to court decisions in the Unified State register of court decisions, etc.); 2) those that ensure the interaction of courts with each other, as well as courts with other public administration bodies (electronic document circulation system, access to state registers, obtaining and verifying the

validity of electronic evidence, etc.); 3) those that ensure the organization of internal management processes (electronic personnel management system, electronic court statistics system, electronic archives, electronic court library, etc.)

In addition, it was established that electronic justice, as the basis of the informatization of the judicial system, currently not only provides an effective mechanism for citizens to protect their rights, but is also a key to the development of the information society. Its tools make it possible to make certain procedural and judicial actions virtual thanks to the use of information and telecommunication technologies. At the same time, the most successful result of electronic justice in Ukraine is providing access to court decisions in electronic form.

It was concluded that the current situation, when almost all courtrooms in most courts of Ukraine are equipped with modern technology, which allows not only to conduct an audio recording of the meeting, but also to conduct it online or simply quickly and fully prepare a court decision in electronic form or provide all the necessary information to the parties to the process, is a new responsible stage in the development of justice. In addition, these opportunities become of great value in the conditions of martial law and in connection with the aggravation of the problem of court staffing. At the moment, unfortunately, the jurisdiction of many courts located in the temporarily occupied territories must be transferred to other courts, and almost every day the Supreme Council of Justice dismisses judges in connection with their resignations, which leads to an increase in the workload.

Key words: electronic justice, electronic judiciary, court proceedings, electronic evidence, court activity, technical support of justice.

Постановка проблеми. В судочинстві України декілька років тому запровадили систему електронного документообігу. Передбачена процесуальним законодавством Єдина судова інформаційно-комунікаційна система, на думку розробників, покликана забезпечувати обмін документами в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також дозволяти фіксувати судовий процес і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

В умовах воєнного стану в нашій державі збільшилась кількість судів, де було запроваджено дистанційну роботу. Саме тому надзвичайно важливим стало питання правильного функціонування підсистеми «Електронний суд», яка дозволяє подавати учасникам судового процесу до суду документи в електронному вигляді, а також надсилати таким учасникам процесуальні документи в електронному вигляді, паралельно з документами

у паперовому вигляді відповідно до процесуального законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання електронного правосуддя досліджувало багато вчених та практиків, серед яких: О.О. Берназюк, В.А. Бондаренко, О.В. Бринцев, Р.О. Кирилюк, Н.В. Кушакова-Костицька, Л.М. Ніколенко, О.В. Шамрай, Н.М. Ясельська та інші.

Метою статті є дослідження сучасного стану технічного забезпечення електронного правосуддя в Україні.

Виклад основного матеріалу.

Система електронного правосуддя покликана забезпечити функціонування судових органів в режимі реального часу та зробити максимально простим і доступним звернення до них. Саме тому в цьому процесі використовуються сучасні інформаційні технології, що дозволяє здійснення он-лайн таких функцій, як надання матеріалів кримінального провадження в електронному вигляді, доступ до судових актів, надання «електронних» доказів, розгляд справи он-лайн, розсилка учасникам процесу через Інтернет або через sms-повідомлення інформації щодо поточного розгляду провадження, функціонування сайтів судів, на яких можна знайти інформацію з конкретного розгляду тощо.

Як зазначає Н.В. Кушакова-Костицька, можна вважати новим рівнем розвитку правосуддя стан, коли зал судового засідання обладнаний сучасними технічними засобами, ведеться аудіозапис засідання, є можливість оперативно підготувати судові рішення в електронному вигляді, а відвідувачі суду можуть отримувати всю необхідну інформацію про процес на його порталі та ін. Однак електронне правосуддя виникає тільки тоді, коли всі ці можливості закріплені на законодавчому рівні [1, с. 105].

Організаційно-технічною базою створення системи електронного судочинства в Україні є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (далі – ЄСІТС), яка є сукупністю інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), що забезпечують автоматизацію визначених законодавством та Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя, включаючи документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також автоматизацію процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів ЄСІТС [2].

Слід зазначити, що ЄСІТС побудовано на основі хмарних технологій, що забезпечують опрацювання та зберігання даних віддалено та надають доступ користувачам Інтернету до програмного забезпечення та обчислювальних ресурсів. Спеціальне програмне забезпечення розроблено також для проведення судових засідань поза судами [3, с. 143].

Користувачем, зареєстрованим на сайті судової влади, може бути будь-хто бажаючий. Йому надаються додаткові можливості щодо: 1) отримання повного тексту процесуальних документів по справах, де він є стороною процесу або адвокатом; 2) отримання автоматичного повідомлення (наприклад, електронною поштою) про зміну стану своїх справ та прийняття нових документів по справі; 3) подання в суд позовних заяв та документів з своєї справи в електронному вигляді з використанням електронного цифрового підпису [1, с. 108].

Крім того, на думку О.О. Берназюк, можна зробити висновок, що система електронного судочинства (правосуддя) складається з елементів, які умовно слід поділити на три групи: 1) ті, що забезпечують взаємодію суду та учасників судового процесу (електронний суд), тобто спрямовані безпосередньо на здійснення судочинства та пов'язаних із ним процесів (подання позовної заяви, апеляційної, касаційної скарг в електронній формі, відстеження ходу розгляду справи у мережі Інтернет, направлення судових повісток, повідомлень засобами електронного зв'язку, участь у розгляді справи в режимі відеоконференції, доступ до судових рішень в Єдиному державному реєстрі судових рішень тощо); 2) ті, що забезпечують взаємодію судів між собою, а також суду з іншими органами публічного управління (система електронного документообігу, доступ до державних реєстрів, отримання та перевірка дійсності електронних доказів тощо); 3) ті, що забезпечують організацію внутрішніх управлінських процесів (електронна система управління кадрами, електронна система судової статистики, електронні архіви, електронна бібліотека суду тощо) [4, с. 13].

На нашу думку, використання інформаційних технологій під час здійснення правосуддя призводить до того, що судовою практикою створюються відповідні стандарти доказування, які направлені на винесення законного і обґрунтованого судового рішення.

Деякі науковці стверджують, що суб'єкти інформаційного суспільства формують віртуальну реальність, яка стає альтернативною щодо традиційної та досягається за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і систем. Економічні, політичні, соціальні, правові і виробничі відносини суттєво трансформуються при цьому. Процеси віртуальної реальності поєднують су-

часні технології, які дають змогу формувати свідомість нового типу – інформаційну. Іншими словами, методологія всього наукового пізнання стала визначатися інформаційно-комунікаційною реальністю нашої щоденної діяльності. Сформовано новий, зумовлений інформаційними технологіями і системами методологічний контекст, який став визначати і напрям, і методи теоретичного пошуку рішень усіх юридичних завдань, зокрема й стосовно творення процесуального права [5, с. 159-160].

Тобто, електронне правосуддя, як основа інформатизації судової системи, наразі не лише забезпечує ефективний механізм реалізації захисту своїх прав громадянами, а є й відповідним ключем до розвитку інформаційного суспільства. Саме його інструменти дозволяють зробити певні процесуальні та судові дії віртуальними завдяки використанню інформаційно-телекомунікаційних технологій. При цьому найбільш успішним результатом електронного правосуддя в Україні, на нашу думку, є забезпечення доступу до судових рішень в електронному вигляді.

У Висновку № 14 Консультативної ради європейських суддів «Судочинство та інформаційні технології» 2011 р. наголошено на можливостях, які пропонують ІТ в судочинстві та в процесі вирішення проблем, пов'язаних із доступом до правосуддя, забезпеченням верховенства права, незалежності суддів та судової влади, функціонуванням судів, дотриманням прав та виконанням обов'язків учасників судочинства. Водночас зазначено, що «...впровадження ІТ в судах Європи не повинно шкодити авторитету та кадровому забезпеченню судової системи. Якщо судочинство буде сприйматися користувачами як суто технічний процес без його реальної та фундаментальної функції, здійснення правосуддя може стати повністю автоматизованим без участі людського фактору. Судочинство, в першу чергу, має містити людський фактор, оскільки тут йдеться про реальних людей та про вирішення їхніх спорів. Найвагоміше значення людський фактор має в оцінці поведінки сторін та їх свідків в судовому засіданні, що і становить складову роботи судді...» [6].

Цілком логічно, що теперішня ситуація, коли майже всі зали судових засідань в більшості судах України обладнані сучасною технікою, яка дозволяє не лише вести аудіозапис засідання, а й провести його в онлайн режимі чи просто оперативно та повноцінно підготувати судові рішення в електронному вигляді або ж надати всю необхідну інформацію сторонам процесу, є новим відповідальним етапом розвитку правосуддя. Крім того, великої цінності дані можливості набувають в умовах воєнного стану та у зв'язку із загостренням проблеми кадрового забезпечення судів. Адже на разі, на жаль, юрисдикцію багатьох судів, що розташовані на тимчасово окупованій території, втрачено.

ваних територіях, необхідно передавати іншим судам, і майже кожного дня Вища рада правосуддя звільняє суддів у зв'язку з їх заявами про відставку, що призводить до збільшення навантаження.

Саме тому ми погоджуємось з В.А. Бондаренко та Н.О. Пустовою, що для створення ефективного електронного судочинства як способу здійснення правосуддя, заснованого на використанні інформаційних технологій, потрібні подальша інформаційно-технічна модернізація судової системи та підвищення рівня культури роботи з електронними засобами працівників судів [5, с. 154].

Крім того, як цілком слушно зазначають Д. Свояк та А. Потапенко, багато осіб не мають необхідного обсягу знань та навичок для використання електронного механізму судового документообігу. А тому здебільшого відмова від запровадження виключно електронного документообігу в процесі судочинства, крім кримінальних проваджень, обґрунтовувалась необхідністю забезпечення доступу до суду всім особам, у тому числі тим, що проживають у важкодоступній місцевості та через свої обмежені можливості не можуть використати цей механізм.

Однак, запровадження дистанційної роботи судів в умовах воєнного стану на даний час вимагає більш широкого використання електронного документообігу та доступу до судових справ в електронній формі, що вже передбачалось останніми роками при розробці модулів ЄСІТС, однак так і не було реалізовано з різних причин. Зважаючи на це, з метою оптимізації документообігу у судах та створення передмов для більшого забезпечення прав осіб на доступ до суду, доцільно законодавчо запровадити можливість особи, яка бажає отримати судовий захист, безпосереднього звернення із відповідними процесуальними документами до центрів з надання адміністративних послуг чи інших утворень відповідних територіальних громад, де така особа проживає або перебуває. У свою чергу, відповідальні працівники такого центру, після оцифрування документів такої особи та їх підписання електронним цифровим підписом, зможуть, із застосуванням наявного в органі місцевого самоврядування технічного обладнання, направити ці документи до суду через підсистему «Електронний суд» [7].

Крім того, на нашу думку, за необхідності можна використовувати й додаток «Дія», а також Дія. Підпис за необхідності під час здійснення електронного правосуддя.

Висновки. Отже, з огляду на все вищезазначене, можна зробити висновок, що за останні роки в Україні досить активно розвинулось як електронне судочинство в цілому, так і його технічне забезпечення. Це призвело до можливості функціонування судової системи під час воєнного стану.

Крім того, покращення технічного оснащення судів по всій країні дозволяє забезпечити здійснення безперебійного, своєчасного та оперативного судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кушакова-Костицька Н.В. Електронне правосуддя: українські реалії та зарубіжний досвід. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 103–109.
2. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 року № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#n23> (дата звернення: 30.05.2023 року).
3. Олійничук О., Олійничук Р., Колесніков А. Електронне правосуддя як елемент сучасної системи судочинства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 3 (27). С. 141–147.
4. Берназюк О.О. Елементи електронного судочинства та стан їх запровадження в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2019. Вип. 56. Том 2. С. 12–15.
5. Бондаренко В.А., Пустова Н.О. Теоретико-правові питання електронного правосуддя в інформаційному суспільстві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2017. Вип. 2. С. 154–162.
6. Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів «Судочинство та інформаційні технології». URL: <https://court.gov.ua/inshe/mss/> (дата звернення: 30.05.2023 року).
7. Свояк Д., Потапенко А. Чому в Україні «Електронний суд» ніяк не стане реальністю. URL: <https://zib.com.ua/ua/151108.html> (дата звернення: 30.05.2023 року).